

Голубєва Неллі Юрїївна

*Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Дивно, але світова столиця юриспруденції – Лондон, не стала прикладом найкращих систем електронного судочинства. Великобританія мала декілька спроб «електронізації» судочинства, не завжди вдалих [1].

Money Claim Online. Ця система електронного подання документів функціонує в Англії й Уельсі та є доступною для громадян і адвокатів (працює з 2002 року). Спосіб ідентифікації заявника – обліковий запис користувача урядового міжмережевого інтерфейсу (процедура її отримання неважка). Взагалі, останнім часом система вдосконалюється, часто вносяться зміни у *Civil Procedure Rules* (Правила цивільного судочинства). З цими змінами можна ознайомитися за посиланням [2].

На базі деяких судів діє Програма електронного документообігу (*Electronic Working Pilot Scheme*) з 2009 року (Адміралтейського (морського), Торгового судів, Лондонського промислового і торгового суду при Королівському суді (*Commercial and London Mercantile Courts at the Royal Court of Justice (RCJ)*)). Порядок її використання регламентується Правилами цивільного судочинства Англії (*Civil Procedure Rules*, 1998). Подальший документообіг також відбувається в електронному вигляді. Крім вебсайту суду можна користуватися електронними скриньками, надсилати документи в електронному вигляді. Проте електронна форма подання позову до суду не є обов'язковою [3]. Із правилами цього пілотного проєкту можна ознайомитися за посиланням [4].

Державною Радою з цивільного судочинства (*Civil Justice Council*) презентовано проєкт створення єдиної системи **онлайн-судів** [5].

Основна думка розробників полягає в тому, що неперспективно використовувати інформаційні технології для підтримки існуючих процедур у судовій системі, тобто покращення того, що вже існує сьогодні. Це принципово не змінює основних процесів і процедур. Більш перспективним є використання нових способів відправлення правосуддя з підтримкою методів ODR. Йдеться не про власне ODR, а запозичення його ідей. Традиційний зал суду або кімната для засідання взагалі не має використовуватися, а використовується онлайн-сервіс.

Докладно про ідею *Online dispute resolution system* можна прочитати в презентації проєкту, яка була представлена у лютому 2015 року [6].

Крім названих спроб «електроніфікації» судочинства нещодавно з'явилась можливість у цивільних та сімейних справах **надсилати документи в суд за допомогою електронної пошти**. З керівництвом щодо цієї послуги можна ознайомитися за посиланням [7].

На сайті Верховного суду можна ознайомитись із «Загальними принципами для електронного подання» (*General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council* [8]) та правилами подання документів до Секретаріату Верховного Суду в електронному вигляді [9], – також за допомогою спеціальної електронної пошти.

В *The Chancery Division* Високого Суду (відділення Високого суду Великобританії, яке слухає в якості суду першої інстанції цивільні справи, пов'язані з управлінням майном, довірчою власністю тощо) діє **CE File** – це електронна система реєстрації та ведення справ, що працює з жовтня 2014 року, ТСС – з листопада 2014 року, в Адміралтейському і Комерційному суді – з липня 2015 року, і тепер вона також використовується для банкрутства компанії. Ця система дозволяє надсилати документи в суд в електронному вигляді та оплачувати судові збори онлайн [10].

З 25 лютого 2019 року електронне подання документів через *CE-File* поширено на комерційні та майнові суди за межами Лондона (*Business and*

Property Courts – B & PC). Сторони зможуть використовувати *CE-File* для подання документів до Електронної судової справи. З 30 квітня 2019 року професійні користувачі зобов'язані надавати всі нові матеріали в електронній формі через *CE-File* [11].

Наразі *CE-File* використовується також у *Senior Courts Costs Office* (суд із визначення судових витрат, є частиною Високого Суду), а також для розгляду претензій і апеляцій у Відділення королівської лави Високого суду.

Для юристів використання *CE-File* є обов'язковим у названих судах. Спроби подати документи поштою, факсом або електронною поштою не будуть задоволені [12].

Crown Court Digital Case System [13] – платформа цифрової системи діловодства у Королівському Суді (*Crown Court*). Вона використовується для доступу, підготовки та подання інформації у справі. За її допомогою можна передавати документи не тільки в суд, а й іншій стороні, а також спільно працювати над документами [14].

Основним способом електронного подання через названі платформи є подання електронною поштою. Керівництво по електронній пошті (Електронна пошта в цивільні і сімейні суди) [15] регламентує правила такого подання.

Якщо відправляється електронна копія документу, особа має зберегти документ, що містить вихідний підпис. Суд може вимагати від сторони пред'явити документ з оригінальним підписом (п. 5.2. Керівництва 5В «Зв'язок та подання документів електронною поштою») [16].

Сторона не повинна використовувати більше однієї адреси електронної пошти.

Як в цивільних, так і в сімейних справах, якщо має сплачуватися судове мито чи інші платежі, документи можуть бути подані електронною поштою за умов: це заява місцевого органу влади; і / або сторона, яка ініціює процес, вказує номер рахунку; або сторона бажає здійснити оплату кредитною/дебетовою картою.

Також можна зв'язатися з судом електронною поштою, задаючи загальні питання про хід розгляду справи або надаючи інформацію суду.

Якщо документ відправлений до суду електронною поштою, його не можна повторно відправляти по факсу або поштою.

Адреси електронної пошти судів містяться в Courtfinder [17]. Якщо справа розглядається в бізнес-центрі HM Courts & Tribunals Service Business Center, відповідні адреси електронної пошти зазначаються особі окремо в бізнес-центрі.

При відправці електронного листа в рядку теми листа необхідно вказати: номер справи, якщо він існує; найменування сторін; дату і час слухання, до якого відноситься електронний лист.

Документи можуть бути відправлені як у вигляді тексту, так і у вигляді вкладень (в тому числі і передбачені процесуальними правилами процесуальні форми). Форми суду можна завантажити з веб-сайту HMCTS за адресою: <http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/HMCTS/FormFinder.do>. Вкладення повинні бути в одному з наступних форматів, а повний обсяг електронного листа (включаючи всі вкладення) не повинний перевищувати 25 МБ: .rtf, .txt, .htm, .doc, .pdf, .csv, .zip, .gz, .tgz, .tar, .jpg, .svg.

Всі ці документи відносять до електронних документів. В тому числі і фото.

Датою подачі зазвичай є дата отримання, а якщо відправлено після 16.00, датою подання є наступний день відкриття офісу суду.

У Правилах попереджається, електронна пошта не є безпечним засобом. Пропонується скористатися Службою безпечної електронної пошти CJS (CJSM), якщо особа є адвокатом. CJSM в даний час є безкоштовною для цивільних і сімейних адвокатів для реєстрації і використання, вона дозволяє користувачам безпечно відправляти і отримувати інформацію.

За цивільним процесуальним законодавством Англії та Уельсу **не виділяється такого окремого виду доказів як електронні докази** (як і в

інших європейських країнах). У Правилах цивільного судочинства йдеться тільки про процедури та правила подання електронних документів.

Згідно Практичного керівництва 31В «Електронний документ» означає будь-який документ, що зберігається в електронній формі: електронна пошта та інші електронні засоби зв'язку, такі як текстові повідомлення і голосова пошта, текстові документи і бази даних, а також документи, що зберігаються на портативних пристроях, таких як карти пам'яті і мобільні телефони. На додаток до документів, які легко доступні з комп'ютерних систем та інших електронних пристроїв і носіїв, включаються документи, які зберігаються на серверах і системах резервного копіювання, і документи, які були видалені. Він також включає метадані та інші вбудовані дані, які зазвичай не видно на екрані або на роздруківці. Розрізняються поняття «Електронне зображення» паперового документа та «Власне електронний документ» (Native Electronic Document) - електронний документ, що зберігається у вихідній формі, в якій він був створений за допомогою комп'ютерної програми [18].

При цьому законодавство Англії та Уельсу *не містить вимоги у цивільному судочинстві (в тому числі сімейному та комерційному) використовувати якість особливі шляхи отримання/вилучення електронних доказів* (у нотаріуса, судового пристава, експерта чи ін.), наприклад, якщо сторона хоче подати докази із загальнодоступних веб-сайтів в Інтернеті, на відміну від кримінального судочинства.

Згідно Практичного керівництва 31В (п.28) якщо копії розкритих документів надаються у власному форматі, деякі метадані будуть розкриті з кожним документом. Сторона, яка запитує розкриття додаткових метаданих або судових копій зображень розкритих документів (наприклад, у зв'язку із спорами, що стосуються автентичності), повинна продемонструвати, що актуальність і значущість запитаних метаданих виправдовують витрати і тягар створення цих метаданих. За винятком випадків, коли існує домовленість або замовлено інше, електронні копії розкритих документів повинні бути надані в їх власному форматі таким чином, щоб зберігалися

метадані, асоційовані з датою створення кожного документа (п. 33). Сторона повинна надати всі доступні для пошуку версії електронних документів з функцією OCR (функцією розпізнавання за допомогою комп'ютера) разом з оригіналом (п. 34).

Електронні докази презюмуються достовірними, якщо вони не оспорується. В Англії та Уельсі існує така презумпція, запроваджена Юридичною комісією, але це тема критики в професійних колах. Загалом існує два типи доказів: прямі та непрямі. Існування фізичного об'єкта є прямим доказом; непрямі докази охоплюють факти, які можна зробити з прямих доказів. Існує також юридичне визначення «real evidence», отриманих без втручання людини. Електронні докази підпадають під усі вищезазначені класифікації. Загальні правила щодо доказів полягають у тому, що суддя визнає майже будь-який доказ, і сторони повинні аргументувати вагу, яку він повинен надати йому [19].

Важливим правом сторони, яка не має доступу до електронних доказів є *можливість звернутися до суду з проханням отримати копію електронних даних, що зберігаються на комп'ютері іншої сторони.* Згідно Практичного керівництва 31В (п.15) якщо сторони вкажуть, що вони не змогли прийти до угоди щодо розкриття електронних документів і що досягнення угоди мало ймовірно, суд дасть письмові вказівки щодо розкриття інформації або призначить окреме слухання щодо розкриття інформації.

Також сторона *може звернутися до суду з проханням визначити користувача електронної послуги,* що надається приватною компанією, наприклад, користувача облікового запису електронної пошти, послуги доступу до Інтернету чи облікового запису VoIP.

Для збору доказів на відстані використовується в цивільному судочинстві *відеоконференцзв'язок (VCF)* (заснований на протоколі Федерального суду Австралії)[20].

Для використання VCF вимагається дозвіл суду, при цьому всі сторони мають право бути почутими про те, чи слід давати такий дозвіл і щодо його умов.

Таким чином, у Великій Британії окреме поняття електронних доказів не передбачено, їх подання прирівнюються до подання документів (передбачені правила щодо подання електронних документів).

Список використаних джерел:

1. Див. докладніше: Голубева Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія. / Н. Ю. Голубева. – Одеса : Фенікс, 2020.
2. Civil Procedure Rules. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil>. Див. також практичну директиву: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part07/pd_part07e
3. Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку. *Юридичний вісник України* [Електр. газета]. URL: http://yurincom.com/ua/yuridichniyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=5533
4. Practice direction 51O – the electronic working pilot scheme. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part51/practice-direction-51o-the-electronic-working-pilot-scheme#3.1>
5. Докладніше див.: Голубева Н. Ю. «Электронный суд» в мире. URL: <http://yaizakon.com.ua/elektronnyj-sud-v-mire/>
6. Online dispute resolution for low value civil claims. *Online Dispute Resolution Advisory Group*. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/02/Online-Dispute-Resolution-Final-Web-Version1.pdf>
7. Email guidance General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/email-guidance#cannotfile>
8. General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council. URL: <https://www.supremecourt.uk/procedures/electronic-bundle-guidelines.html>
9. Practice direction. URL: <https://www.supremecourt.uk/procedures/practice-direction-14.html#footnotes>
10. E Filing. URL: <https://www.judiciary.uk/you-and-the-judiciary/going-to-court/high-court/the-rolls-building/e-filing/>
11. Electronic filing in the Business and Property Courts outside of London. URL: <https://www.judiciary.uk/announcements/electronic-filing-in-the-business-and-property-courts-outside-of-london/>
12. CE-File system information and support advice. URL: <https://www.gov.uk/guidance/ce-file-system-information-and-support-advice>
13. Вхід до платформи *Crown Court Digital Case System* знаходиться за адресою: URL: <https://crowncourtdcs.caselines.co.uk/>
14. Із керівництвом по використанню можна ознайомитися за посиланням: *Crown Court Digital Case System training guides and videos*. URL: <https://www.gov.uk/guidance/crown-court-digital-case-system-training-guides-and-videos>
15. Див. текст: Email guidance. Emailing the civil and family courts. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/email-guidance#canfile>; також див.: особливості подання електронною поштою в ході розглядів, до яких застосовуються правила цивільного судочинства. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/>

- rules/part05/pd_part05b; особливості подання в сімейних спорах. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/family/practice_directions/practice-direction-5b-communication-and-filing-of-documents-by-e-mail
16. PRACTICE DIRECTION 5B – COMMUNICATION AND FILING OF DOCUMENTS BY E-MAIL. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part05/pd_part05b
17. Find the right court or tribunal. URL: <https://courtribunalfinder.service.gov.uk/search/>
18. PRACTICE DIRECTION 31B – DISCLOSURE OF ELECTRONIC DOCUMENTS. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part31/pd_part31b
19. THE USE OF ELECTRONIC EVIDENCE IN CIVIL AND ADMINISTRATIVE LAW PROCEEDINGS AND ITS EFFECT ON THE RULES OF EVIDENCE AND MODES OF PROOF. EUROPEAN COMMITTEE ON LEGAL CO-OPERATION (CDCJ), Strasbourg, 27 July 2016. A comparative study and analysis. URL: <https://rm.coe.int/1680700298>
20. PRACTICE DIRECTION 32 – EVIDENCE. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part32/pd_part32 (додаток 3: «VIDEO CONFERENCING GUIDANCE»)

Андронов Ігор Володимирович

*Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЮРИДИЧНА СИЛА СУДОВИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Категорія «юридична сила» по відношенню до судових доказів у нормах цивільного процесуального законодавства України не використовується (на відміну, наприклад, від ч. 2 ст. 55 ЦПК РФ та ч. 3 ст. 178 ЦПК Республіки Білорусь). У Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК) лише закріплено положення про відсутність у судових доказів заздалегідь встановленої сили (ч. 2 ст. 89, ст. 110 ЦПК), при цьому не уточнюється, про яку саме силу йдеться: порівняльну силу [1, с. 108], юридичну силу [2, с. 142], доказову силу [3, с. 152] тощо.

У зв'язку з цим окремі науковці виділяють просто «силу доказів» як їх окрему самотійну властивість, що існує поряд з належністю, допустимістю, достовірністю і достатністю [4, с. 88-93].

Є.В. Васьковський використав поняття «порівняльна сила доказів» у сенсі визначення критеріїв, за допомогою яких суд міг би під час оцінки доказів визначати перевагу одних доказів над іншими. Тобто науковець,